

Аналіз поданих таблиць дозволяє засвідчити, що основною складовою їх змісту є забезпечення інтелектуального розвитку дитини, її спеціальна підготовка до розпізнавання, інтерпретації (аналізу, узагальнення) сенсорних ознак мовленнєвих сигналів.

І при аналізі слова, і при аналізі фрази наявні дві фази (за А.Р.Лурія), перша з яких пов'язана з процесами, які забезпечують розшифровку мовних кодів, а друга з процесами розшифровки того глибинного змісту, який міститься у повідомленні, що сприймається.

При сприйманні мовлення глухими як рівень слів, так і рівень фраз містить першу фазу - розшифровку мовних кодів: сприймання ритміко-вібраційних (а при відсутності вібратора і на більш високих рівнях здатності глухих осіб до розшифровки мовленнєвих кодів - ритміко-інтонаційних) особливостей слів, словосполучень, фраз; фонетичний аналіз слів, словосполучень, фраз (речень), який, стосовно мовлення глухих, можливий на основі їх артикуляційного (моторного) досвіду при породженні мовлення.

Друга фаза пов'язана з формуванням у осіб з вадами слуху здатності до симультанного синтезу. В іншому випадку вони не зможуть сприймати, аналізувати, синтезувати отримані сигнали і на їх основі розпізнавати та розуміти зміст зверненого мовлення. Підготовка до симультанного синтезу включає симультанний аналіз, зокрема: розпізнавання граматичних ознак, встановлення асоціативних зв'язків між словами, прогнозування мовлення тощо, тобто інтелектуальну обробку мовленнєвої інформації, що миттєво надходить.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жинкин Н.И. Механизмы речи. М. 1958
2. Зимняя Л.А. Смысловое восприятие речевого сообщения в кн. Смысловое восприятие речевого сообщения. М. 1976
3. Мороз Б.С., Луцько К.В. (ред.) Сучасні технології реабілітації і навчання дітей з вадами слуху та мовлення // Науково-методичний збірник. - К.: 2003.
4. Овсяник В.П., Мороз Б.С., Луцько К.В. Деякі аспекти кохлеарної імплантації та можливості її проведення в Україні. Випуск 6. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи. К.: -2005.
5. Чистович Л.А. и др.. Физиология речи. Восприятие речи человеком. Наука Л 1976.

УДК:59.9:376.4

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СПОСОБУ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УЧНІВ З НЕДОЛІКАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Ляшко В.В.

Херсонський державний університету

У статті висвітлюються результати проведення констатуючого експерименту з вивчення індивідуального стилю трудової діяльності в розумово відсталих учнів.

В статті зображаються результати проведення констатуючого експерименту по изучению индивидуального стиля трудовой деятельности у умственно отсталых детей.

The results of conducting the stating experiment in the individual style studying of the intellectually backward children labour activity is considered in the article.

Ключові слова: *Індивідуальний стиль діяльності, індивідуальний спосіб діяльності, типи, рівні сформованості.*

Ключевые слова: *индивидуальный стиль деятельности; индивидуальный способ деятельности; типы, уровни сформированности.*

Key words: *the individual way of activity; the individual manner of activity; types, level of forming.*

Аналіз проблеми дослідження стилю, зокрема у спеціальній психології, пов'язаний з широким спектром досліджень особистості дитини з вадами розвитку, її індивідуально – типологічних властивостей. а звідси і можливостей, необхідних для соціалізації та інтеграції у сучасне суспільство.

Можливості психічного розвитку людини є далеко не вивченими, серед них окреме місце займає дослідження індивідуального стилю діяльності, що проявляється у праці, яка грає велику роль у долі розумово відсталих школярів. Трудова діяльність у даній категорії дітей слугує ефективним засобом корекції розумових,

фізичних та особистісних порушень, у ній проявляються компенсаторні та адаптаційні можливості організму дитини.

Для виявлення передумов становлення та можливостей формування індивідуального стилю діяльності у розумово відсталих учнів, ми проводили констатуюче дослідження, що передбачало: визначення типів та рівнів сформованості індивідуального способу діяльності (як основи стилю), дослідження ефективності виконання трудового завдання, вивчення загальних особливостей психофізичного розвитку учнів (пам'ять, сприймання, мислення) та індивідуально – типологічних властивостей розумово відсталих школярів.

У даній статті нашою метою є висвітлення результатів першого етапу констатуючого дослідження щодо визначення індивідуального стилю діяльності (його типів та рівнів сформованості) в учнів молодших класів допоміжних та загальноосвітніх шкіл.

При розробці методики ми спиралась на науково – методичні дослідження вчених: Г.М.Андрєєвої, С.І.Асфандіярової, О.К.Байметова, І.Д.Беха, В.І.Бондаря, К.М.Гуревича, В.Ю.Карвяліса, Є.А.Климова, Г.Ф.Королькової, Л.А.Копитової, А.Краєвські, Б.Ф.Ломова, С.Д.Максименка, В.С.Мерліна, Г.М.Мерсіянової, Я.Стреляу, М.Г.Субханкулової, А.І.Сухарєва, В.А.Толочка, О.П.Хохліної, В.Д.Шадрикова, М.Р.Щукіна, та ін. Зміст завдань розроблявся та компонувався відповідно до мети даної роботи та навчальної програми з трудового навчання для допоміжної школи (підготовчий, 1-3 кл.) [4].

Констатуючим експериментом були охоплені учні початкових класів спеціальних загальноосвітніх (допоміжних) шкіл для розумово відсталих №№ 1, 2 м.Херсона з діагнозом олігофренія у ступені дебільності (різної етиології), а також учні молодших класів з нормою інтелектуального розвитку гімназії №1 м. Цюрупинська. У дослідженні також були задіяні педагоги та працівники шкіл (мед. працівники, психологи, логопеди та ін.).

При розв'язанні поставлених завдань ми виходили з того положення, що індивідуальний стиль, як психічне явище є своєрідною системою психологічних засобів, до яких свідомо чи стихійно вдається людина з метою найліпшого врівноваження своєї (типологічно обумовленої) індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності [1,с.49]. Він досить яскраво проявляється в діяльності, у розмаїтті тактик діяння, що притаманні конкретній особі, і в його основі лежать типологічно обумовлені властивості індивіду, передусім особливості його нервової системи та темпераменту (М.К.Акімова, С.І.Асфандіярова, А.В.Батаршев, Л.А.Вяткіна, К.М.Гуревич, Є.А.Климов, В.С.Мерлін, М.Г.Субханкулова, О.П.Хохліна, М.Р.Щукін та ін.).

Основним було визначено експериментальний метод, який передбачав розв'язання учнями практичного завдання – виготовлення аплікації, за вимогами та відповідно до програмного матеріалу (розділ «Робота з папером») та етапу навчання. Методикою передбачалось забезпечення всіх сторін практичної діяльності: мотиваційної, змістової та операційно-організаційної. Змістова сторона – знання, отримані учнями на уроках праці і необхідні для здійснення трудової діяльності. Операційно-організаційна – процес виконання трудового завдання (трудова операція, навички та уміння, рухи, етапи виконання завдання). Мотиваційна – позитивне ставлення до виконання практичного завдання [6]. Робота проводилась в індивідуальній формі.

У даному дослідженні стиль розглядався як характеристика системи дій, операцій і рухів, до якої особистість вдається відповідно до своїх індивідуальних властивостей [2, с.165]. У його основі лежить індивідуальний спосіб діяльності, який у своєрідній формі відтворює об'єктивні й суб'єктивні умови її здійснення. Такий спосіб визначається на основі порівняння з еталонним – нормативно схваленим, тобто узагальненим і закріпленим у розрахованих на абстрактного суб'єкта інструкціях та на середні умови [6, с.100]. Спосіб діяльності розглядається як певна послідовність та особливості виконання трудових дій та операцій [6].

З огляду на зазначене, та спираючись на аналіз літературних джерел, вивчення індивідуального способу діяльності в учнів у процесі виконання практичних завдань здійснювалось за показниками [3, 5]:

- відповідність порядку операцій, що виконуються, до еталону;
- кількість допоміжних дій, що виконується протягом виконання завдання. Під допоміжними розуміємо дії, що забезпечують «обслуговування» основних, сприяють їх ефективності (ці дії спрощують, полегшують, прискорюють протікання основних);
- співвідношення допоміжних та основних дій (їх кількість визначена технологічним процесом) Під основними діями слід розуміти дії, виконання яких забезпечує досягнення мети діяльності.
- організація умов діяльності – підготовка робочого місця до діяльності (відбір і розкладання інструментів, матеріалів, вибір зручної для роботи пози тощо) та використання прийому розкладання готових деталей на картоні або робочому столі;
- відповідність виробу зразку – врахування при виготовленні виробу його особливостей та якість виконання виробу;
- часова структура дій – виконання учнями завдання при забезпеченні необмеженим лімітом часу.

У процесі дослідження всі результати заносилися до спеціально розробленого протоколу.

Аналіз літературних джерел та отриманих даних дав змогу виділити типи та рівні сформованості індивідуального способу діяльності у школярів з вадами інтелектуального розвитку та з нормою розвитку.

Тип індивідуального способу діяльності, обумовлений типологічними особливостями індивіду (типом нервової системи й темпераменту) визначався з урахуванням даних за показниками: кількість допоміжних дій, часова структура дій, організація умов діяльності (підготовка робочого місця до роботи, примірювання деталей аплікації), та особливостей, що проявляються у діяльності та притаманні особам з певним типом нервової системи, та, відповідно, індивідуального стилю. На основі даних виділено виконавчий, середній та підготовчий типи індивідуального способу діяльності (М.К.Акімова, К.М.Гуревич, Є.П.Ільїн, Є.А.Климов, В.С.Мерлін, Ю.Л.Трофимов та ін.).

Рівень сформованості індивідуального способу діяльності за показниками – відповідність порядку операцій технологічній послідовності, співвідношення кількості основних дій та допоміжних дій, ступінь відповідності виробу зразку (відтворення особливостей виробу, якість виробу) [3, 5 та ін.]. На основі отриманих даних виділено низький, середній, достатній та високий рівень прояву індивідуального способу діяльності

Отримані експериментальні дані наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Дані про типи та рівні сформованості індивідуального способу трудової діяльності в учнів (% учнів)

Категорія дітей	загальні показники (%учнів)	Типи ІСД			Рівні сформованості ІСД			
		виконавчий	середній	підготовчий	низький	середній	достатній	високий
Розумово відсталі		19%	40,5%	40,5%	18,9%	29,7%	37,8%	13,5%
Норма		40%	42%	18%	-	9%	51%	40%

Як свідчать табличні дані, у розумово відсталих дітей, як і у дітей з нормою інтелекту, наявні всі типи індивідуального способу діяльності. При цьому спостерігаються відмінності у відсотковій кількості учнів, що мають той чи інший тип способу діяльності. Так, у розумово відсталих найбільш поширеними виявилися підготовчий (40,5%) та середній (40,5%) типи індивідуального способу діяльності, тоді як у норми розвитку – середній (42%) та виконавчий (40%). Відповідно, у розумово відсталих найменш вираженим є виконавчий (19%), а у норми розвитку – підготовчий (18%) тип.

Аналіз рівнів сформованості індивідуального способу діяльності свідчить, що половина розумово відсталих учнів мають високий (13,5%) та достатній (37,8%) рівні сформованості індивідуального способу діяльності, тоді як в учнів з нормальним рівнем розвитку ці показники значно вищі – високий (40%), достатній (51%). Середній рівень сформованості показали 29,7% розумово відсталих та лише 9% учнів з нормою розвитку. На низькому рівні сформованості спосіб діяльності спостерігається у 18, 9% розумово відсталих учнів, у школярів з нормою розвитку такий рівень не спостерігався.

У дослідженні також були отримані дані щодо динаміки індивідуального способу діяльності впродовж навчання учнів у 1 – 3 класах, які представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Дані про типи індивідуального способу діяльності та рівні сформованості в учнів залежно від року навчання (бали)

Категорія дітей	Типи ІСД			Рівні сформованості ІСД		
	Класи					
	1 кл	2 кл.	3 кл.	1 кл	2 кл.	3 кл.
	середній набраний бал			середній набраний бал		
Розумово відсталі	9,7 середній	11,6 середній	10,8 середній	8.1 середній	8,9 середній	12,4 достатній
Норма	9,2 середній	10,1 середній	9,2 середній	11,9 достатній	13, 6 достатній	14,7 високий

Аналіз даних не показав зміни типу способу діяльності залежно від року навчання ні у розумово відсталих учнів, ні в учнів з нормальним інтелектуальним розвитком. Це свідчить, що індивідуальний стиль діяльності, його тип, залежний від біологічно обумовлених особливостей нервової системи залишається відносно сталою величиною. Діапазон середньої кількості балів, визначених по кожному класу, свідчить про наявність середнього типу способу діяльності (див. табл. 2) в усіх класах, як в учнів з аномальним розвитком, так і в нормі.

Зміна рівнів сформованості способу діяльності, яку виявлено в учнів, має позитивну динаміку і збільшується з переходом до наступного класу як у розумово відсталих учнів, так і в нормі (див. табл. 2).

У розумово відсталих учнів різниця по кількості середніх балів між 1 та 2 класами невелика (відповідно 8,1 та 8,9), що відповідає середньому рівню сформованості способу діяльності, з переходом до 3 класу показники збільшуються до 12,4 балів, що відповідає достатньому рівню.

У дітей з нормою розвитку така ж тенденція, при цьому кількісні середні дані за цим параметром є більш високими, ніж у розумово відсталих дітей. Так, школярі 1-го класу мають середній бал – 11,9, що відповідає достатньому рівню сформованості способу діяльності. З переходом учнів до 2-го класу середній бал становить – 13,6, що також відповідає достатньому рівню, але наближеному до високого. В учнів 3-го класу середній бал становить – 14,7, що відповідає високому рівню сформованості індивідуального способу діяльності.

Таким чином, з огляду на наведені дані, можна дійти висновку про те, що розумово відсталим дітям притаманний щонайменше підготовчий спосіб трудової діяльності, відповідно, і їх стиль трудової діяльності можна означити як підготовчий. У майже половини учнів (48,6%) допоміжної школи спостерігається низький та середній рівні сформованості індивідуального способу діяльності. В учнів же з нормальним рівнем інтелекту переважним є виконавчий тип (40%), а домінуючим – середній (42%) спосіб діяльності. Рівень сформованості способу діяльності в 91% учнів виявлено на високому та достатньому рівнях і лише 9% осіб мають середній рівень сформованості.

Отже, якщо тип індивідуального стилю діяльності є відносно сталою властивістю розвитку, а його формування полягає у сприянні щодо його визначеності, то рівень сформованості може й має підвищуватись для забезпечення більш ефективної трудової діяльності в учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от типологических свойств нервной системы: К психологическим основам научной организации труда, учения, спорта. – Казань: изд-во Казан. ун-та, 1969. – 278с.
2. Мерлин В.С. Очерк теории темперамента. М., «Просвещение», 1964. -302с.
3. Павлова Н.П. Трудовое обучение в 1-3 классах вспомогательной школы. – М.: Просвещение, 1988. – 176с.
4. Програма з трудового навчання для допоміжної школи (підготовчий, 1-3кл.) Хохліна О.П., Меорсіянова Г.М. Київ 2003.
5. Психофизиологические вопросы становления профессионала/Под ред. К.М.Гуревича.. Ян Стреляу, Анжей Краевски «Индивидуальный стиль деятельности и сила нервной системы» - М.: Советская Россия 1974. с.176 – 187.
6. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. – Київ.: Пед. думка, 2000.-242с.

УДК: 376.36.376.4:373.2

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІКО-ГРАМАТИЧНИХ СТРУКТУР ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Марченко І.С.

кандидат педагогічних наук, доцент

Міхріна О.С.

Інститут корекційної педагогіки та психології

НПУ імені М.П.Драгоманова

Дана стаття присвячена вивченню особливостей розуміння та вживання дітьми старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку у власному мовленні логіко-граматичних структур. Подана експериментальна методика дослідження та узагальнені дані аналізу результатів експерименту.